

Az ágazat esélyei (II.)

A múlt század közepe óta a gyepgazdálkodás nem tartozik a magyar mezőgazdaság sikerágazatai közé. Jellemzően olyan általános megállapítások hangzanak el, mint az egyedüli ágazat, amely fajlagos mutatóit tekintve nem tudta termelési színvonalát növelni, sőt az utóbbi évtizedben a termésátlagok látványos csökkenésének lehetünk tanúi; ez az egyetlen ágazat, amely kimaradt a magyar mezőgazdaság sok esetben igen látványos, de összességében is figyelemre méltó eredményeket adó műszaki fejlesztéséből. Cikkünk e heti, befejező részében a gyepgazdálkodási programok fejlődését segítő lehetőségeket tekinti át a szerző.

A mezőgazdasági termelés és a hazai agrárpolitika jelentős változását mutatja, hogy az eddig tapasztalt termelési programok helyett napjainkra két olyan speciális program irányította a gyepek felé a figyelmet, amelyek nem elsősorban termelési programok. Ezzel kapcsolatban meg kell jegyezni, hogy hazánk jelentős európai lemaradást pótolva hirdette meg ezeket a programokat.

Célprogramok segítségével

A Nemzeti Agrár-Környezetvédelmi Program a környezeti-művelési módszerek elterjesztésére hivatott komplex támogatási rendszer. Intézkedéseit célprogramok formájában hirdették meg. Ezek az agrár-környezetgazdálkodási alapprogram; az integrált gazdálkodási célprogram; az öko-

logiai gazdálkodási célprogram; az extenzív gyephasznosítási célprogram; a vizes élőhely célprogram és a térségi (zonális) célprogram.

A programokhoz pályázattal lehet kapcsolódni, eredményként szerződés kötődik, melyben a gazdálkodó elfogadja az előírt feltételeket, és ezért támogatást kap. A támogatás fedezi a felvállalt intézkedések miatti jövedelemvesztést, a felmerülő többletköltségeket, és tartalmaz további 20 százalékos ösztönzést annak érdekében, hogy a célprogramokat vonzóvá tegye a gazdálkodók számára. Így a támogatás reális alternatívát jelent a környezetre kevésbé kedvező gazdálkodási módokkal szemben.

A célprogramok közül három kapcsolatos a gyepekkel: az extenzív gyephasznosítási

célprogram, amely közvetlen gyepgazdálkodási irányultságú; az ökológiai gazdálkodási célprogram, amely vonatkozhat a gyepgazdálkodásra, valamint az Erzékeny Természeti Területek hasznosítását biztosító célprogram, amely szintén lehet gyepes vonatkozású.

A NAKP valójában 2002-ben indult el, egy évvel korábban csak a mintagazdasági program kialakítása kezdődött meg. Az induló keret 2,5 milliárd forint volt országos szinten, melynek lebontását az 1. táblázat mutatja be.

A célprogramok szerinti lebontás alapján (2. táblázat) a

legnagyobb keretet a gyephasznosítási célprogramra irányították elő.

A program gyakorlati fogadókészségét jelzi, hogy 272 ezer hektár területre 5321 pályázat futott be, a keretet csaknem kétszeresen meghaladó igényrel (3. táblázat).

A pályázatok számát, területnagyságát tekintve a gyephasznosítási célprogram bizonyult a legnépszerűbbnek, és ebben a célprogramban volt a nyertes pályázatok aránya (75%) a legmagasabb. A programban érintett összes terület célprogramok közötti megoszlásában is a gyepes területek aránya (47%) a legmagasabb. (1. ábra)

Vidékfejlesztés és jövőkép

Hazánkban 2000 óta önálló költségvetési célelőirányzat hi-

2. táblázat: A Nemzeti Agrár-környezetvédelmi Program 2002. évi forráskerete célprogramok szerint

Célprogram	Támogatás	
	összege, Ft	megoszlása, %
Agrár-környezetgazdálkodási alapprogram	111 361 440	5,2
Integrált gazdálkodási célprogram	128 790 000	6,0
Ökológiai gazdálkodási célprogram		
átállási terület	293 573 700	13,7
átállt terület	231 939 230	10,8
Gyephasznosítási célprogram	645 513 280	30,2
Vizes élőhely célprogram	116 868 720	5,5
Erzékeny természeti területek (ETT) célprogram	613 340 846	28,6
Összesen	2 141 375 216	100,0

Forrás: <http://www.fvm.nakp.hu>

3. táblázat: A Nemzeti Agrár-környezetvédelmi Program pályázati jellemzői, 2002

Célprogram	Pályázott terület		Pályázatok száma		Pályázott támogatás	
	ha	%	db	%	MFt	%
Agrár-környezetgazdálkodási alapprogram	18 184	8,7	154	2,9	327 428	7,3
Integrált gazdálkodási célprogram	18 913	7,0	1 633	30,7	804 965	18,1
Ökológiai gazdálkodási célprogram						
átállási terület	41 286	16,2	693	13,0	773 862	17,4
átállt terület	33 967	12,5	351	6,6	399 148	9,0
Gyephasznosítási célprogram	94 911	34,9	1 770	33,3	759 368	17,0
Vizes élőhely célprogram	17 536	6,5	80	1,5	140 344	3,2
ETT célprogram	46 854	17,2	641	12,0	1 247 692	28,0
Összesen	271 751	100,0	5321	100,0	4 452 927	100,0

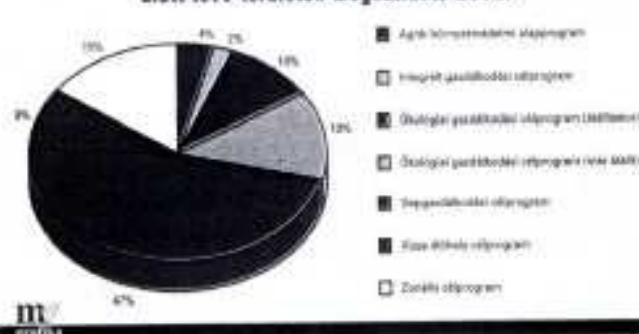
Forrás: <http://www.fvm.nakp.hu>

1. táblázat: A Nemzeti Agrár-környezetvédelmi Program 2002. évi forráskerete támogatási jogcímek szerint

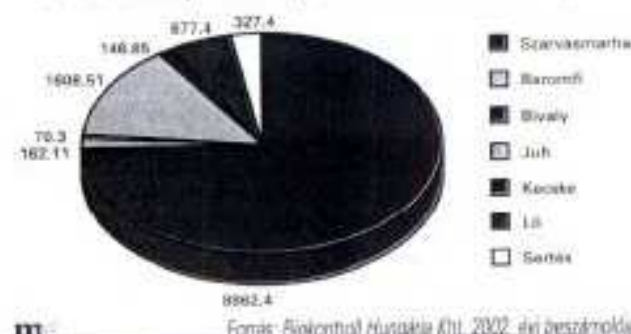
Támogatási jogcím	Támogatás	
	összege, Ft	megoszlása, %
Területalapi támogatás	2 008 925 216	80,4
Üzemterv-készítés támogatás	41 050 000	1,6
Oktatás, képzési tárfolyamok támogatása	91 400 000	3,7
Állatbeszélés (beruházás) támogatás	144 624 784	5,8
Mintagazdaságok támogatása	184 000 000	7,4
Program-működtetés költsége	30 000 000	1,2
Támogatás összesen	2 500 000 000	100,0

Forrás: <http://www.fvm.nakp.hu>

1. ábra: Az agrár-környezetvédelmi gazdálkodási szerződés alatt levő területek megoszlása, 2002.

2. ábra: Állatfajonkénti megoszlás számosállaton kifejezve

Forrás: Biokontroll Hungária Kft. 2002. évi beszámolója

vatott a vidékfejlesztési törekvések támogatására. A pályázási jogcímek ugyan ez idő óta változtak, de a gyepre alapozott állattartás már a kezdetek óta célterülete volt a vidékfejlesztésnek. Tavaly például „az ökológiai alapú komplex gazdasági fejlesztési programok” keretében az „ökológiai gazdálkodásra való átállás és a gazdasági tevékenység komplex fejlesztése”, valamint a „külterjes gyepgazdálkodás megkezdéséhez, fejlesztéséhez kötődő beruházások támogatása” alprogramok keretében volt lehetőség támogatásokhoz jutni. Ezen túl a „helyi jellegzetességű, tájspecifikus mezőgazdasági tevékenységek, és az ezekre épülő élelmiszer-feldolgozás és értékesítés fejlesztésének támogatása” című programban is lehetett olyan gyepen termelt állati termékek előállításához pályázati segítséget kapni, melynek révén helyi jellegzetességű, tájspecifikus élelmiszerek fejlesztése és piacra jutásának elősegítése valósult meg.

A vidékfejlesztési célterület iránymutatás EU-konform célokat valósít meg. E célok a gyepgazdálkodásra vonatkoztatva lehetnek a hagyományok megőrzése, ápolása; a gazdasági tevékenységek kiszélesítése, alternatív jövedelemszerzési lehetőségek biztosítása; a vidék természeti értékeinek megőrzése és a kultúrtáj fenntartása, ápolása, a táji értékek őrzése.

A gyepgazdálkodás jövője szempontjából vitathatatlanul a legjelentősebb gazdasági-társadalmi feltételnek kell te-

kintenünk az EU tagságból eredő lehetőségeket. Közismert, hogy az EU költségvetési-támogatási szerkezete az első pilléres közvetlen termelési célú támogatásokról – hangsúlyai tekintetében – áttér a közvetettnek számító, úgynevezett második pilléres támogatásokra. E kategóriába tartoznak a vidékfejlesztési, a környezet- és tájgazdálkodási támogatások.

Újabb lehetőségek

Arra kell számítani, hogy a hazánkban megkezdett agrár-környezetvédelmi és vidékfejlesztési célprogramok javuló külső (EU) finanszírozás mellett folytatódhatnak. A vidékfejlesztési célprogramokon belül a minden prognózis szerint nagy fejlődés előtt álló agro-, falusi- és ökoturizmus számára kiváló lehetőséget kínálnak a fajgazdag, kiemelkedő tájértékű, jelentős hányadban védelmi úttalumi álló természetes gyepeink.

Az EU tagság egy más összefüggésben is újabb lehetőségeket kínál a gyepgazdálkodás számára. Az EU-val kötött megállapodás 117 ezer tehénben rögzítette a lehetséges hazai húsmarha létszámot. Ezzel mintegy megnégyszerezhető a hústehén létszám. A húsmarha tipikusan legelőt hasznosító ágazat, így az állomány növelésével javul a gyepök ökológiai kényszerű kihasználása, s fontos táj- és környezetgazdálkodási célok teljesülnek. Gyepeink kiváló lehetőségeket kínálnak az ökológiai gazdálkodás számára. Ez ma

már megmutatkozik az egyébként látványosan fejlődő biogazdálkodás számaiban is. Az így művelt 103 672 hektár terület 41,13 százaléka gyep (20 866 hektár átállás alatti és 21 177 hektár átállt terület). A ma már 11 855 számosállatot kitevő bio-állattartásban a tipikusan legelő állatok (szarvasmarha, juh, kecske, ló, bivaly) vannak túlsúlyban (2. ábra).

A rétek és legelők mai megítélése igen szerény. Annyi társadalmi megbecsülést kapnak, amennyi családi bevételhez – tudjuk az igen alacsony – juttatják a vidéki társadalmat. A futó programok és az EU-tól kapott lehetőségek – ma már látjuk – sokkal nagyobb társadalmi figyelmet vonzanak a gyep felé. Gazdasági szerepük nő, ezáltal megújulhatnak a még meglévő termelési és nem termelési hagyományok. Ennek egyik példája a hortobágyi gulyásverseny évente szaporodó résztvevőinek száma, akik évről-évre újabb és újabb értékeit tárják fel a gazdag pásztorkultúrának.

Ajánlások

A gyepet érintő agrár-környezetgazdálkodási és vidékfejlesztési célprogramok élénk érdeklődést váltottak ki a gazdálkodó társadalomból. A gyepes programok kiemelkedő szerepe mind a két célprogramban azt jelzi, hogy a történelem folyamán először nem termelési jellegű támogatás hatására indult el valami a gyepgazdálkodásban.

A közeljövő lehetőségeinek kihasználása érdekében ké-

szülni kell arra, hogy az EU forrásokat is a vidékfejlesztési, valamint a környezet- és tájgazdálkodási intézkedések révén lesz lehetőség elérni. Tekintettel a gyep művelési ág sajátosságaira, az EU-források várhatóan erősítik a gyep iránti gazdálkodói érdeklődést.

Az EU-kvótában megszabott, a jelenlegihez képest mintegy négyszeres húsmarha kontingens javíthat a gyep nagy alacsony kihasználási arányán, ezzel a táj- és környezetgazdálkodási célok teljesülésén.

A gyep a mai állapotukban is alkalmasak biogazdálkodásra, amit a jelentős területi arány és a biotermelésre fogott legeltetett kérődző-állomány nagysága bizonyít.

Régi adottsága az agrárpolitikának a közlegelők használatának jogi szabályozása. Ennek megoldása sok, többszöri hátrányos településen működő kisgazdaságnak nyújtana segítséget.

A XIX. század derekán megindult gyeptorések óta az agrárpolitika az erőteltett szántóföldi művelésről nem tudott visszabilenni a természetesebb földhasználati módok irányába. Az új társadalmi igények, a nemzetközi tendenciák, a természeti erőforrások védelme – melyek a gyepgazdálkodásra ható mai gazdasági-társadalmi környezetből kiolvashatók – lehetnek azok a tényezők, melyek kellő agrárpolitikai figyelmet szentelnek rőljeinkre és legelőinkre.

DR. NAGY GEZA